

Proklamasjon

Til det norske folk.

Etter at England hadde brutt Norges nøytralitet ved å utlegge minefelter i norsk territorialfarvann uten å møte annen motstand endt de vanlige intetsigende protester fra regjeringen Nygaardsvold, tilbød den tyske regjering den norske regjering sin broderlige hjelp ledsaget av en betidlig forsikring om å respektere vår nasjonale selvstendighet og norsk liv og eiendom. Som svar på dette tilbud om løsning av en for vårt land helt ubehagelig situasjon, har regjeringen Nygaardsvold iverksatt allmødelig mobilisering og gitt den hensiktsløse ordre til de norske stridskretter å motsette seg den tyske hjelp med våben og makt. Selv har regjeringen flyktet eller således lattelendig å ha satt landets og dets innbyggeres skjebne på spill.

Under disse omstendigheter er det den nasjonale samlinges bevegelses plikt og rett å overta regjeringmakten for å verne om det norske folks livsinteresser og Norges sikkerhet og selvstendighet. Vi er de eneste som i kraft av forholdene og vår bevegelses nasjonale mål kan gjøre dette og dermed redde landet ut av den desperate situasjon som partipolitikerne har lært vårt folk op i.

Regjeringen Nygaardsvold er trådt tilbake. Den nasjonale regjering har overtatt regjeringmakten med Vidkun Quisling som regjeringschef og utenriksminister og med følgende andre medlemmer: professor Birger Madsell, kirke- og undervisningsminister; politiker Jonas Lie, justisminister; dr. Gulbrand Lunde, sosialminister; direktør Albert V. Hagelin, handels- og forsyningsminister; arkitekt Torodd Husted, landbruksminister; professor R. Skancke, arbeidsminister; godseter Frederik Fyrt, finansminister; major R. Hvoslef, lovvernsminister.

Alle nordmenn oppfordres til å vise ro og besinnighet i denne for vårt land så vanskelige situasjon. Ved felles anstrængelser og alles godvilje skal vi berge Norge tross og tross gjennom denne svære krise.

Oslo 9. 4. 1940.

VIDKUN QUISLING

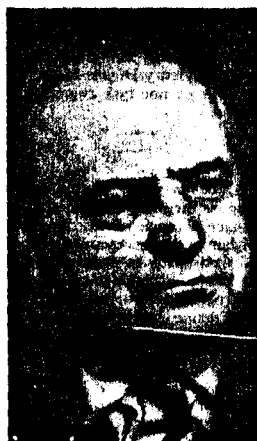
KUPP: Vidkun Quislings proklamasjon til det norske folk 9. april om at han hadde dannet en nasjonal regjering etter at regjeringen Nygaardsvold hadde trådt tilbake. Ikke alle de oppnevnte «regjeringsmedlemmer» kjente til at de var utnevnt til ministre. (NTB-arkiv)

QUISLING GJØR KUPP

«Forøvrig kunne utenriksministeren meddele at det var gått ut ordre om alminnelig mobilisering.» At utenriksministeren - og NTB - også fortalte at regjering og storting var på vei til Hamar, er også et tegn på hvor mentalt uforberedt alle var på å håndtere en slik situasjon.

Vidkun Quislings kupp

Regjeringen lot ikke høre fra seg i løpet av den første krigsdagen. Denne mangelen på informasjon bidro til å øke usikkerheten og forvirringen både hos de militære myndighetene og i befolkningen. Forvirringen ble total da Nasjonal Samlings leder Vidkun Quisling kl. 19,30 kom med sin kunngjøring over Oslo radio om at han og hans bevegelse hadde overtatt regjeringmakten. Han betegnet enhver motstand mot de tyske styrkene som nytteløs, og oppfordret norsk ungdom til ikke å følge Nygaardsvold-regjeringens mobiliseringsordre.

AVGJØRENDE: Stortingspresident Carl J. Hambros klarsyn og besluttsomhet var avgjørende for de viktige politiske beslutninger 9. april. (NTB-arkiv)

Proklamasjonen fra Quisling var et regulært statskupp, og det kom overraskende på alle, også på de tyske sivile og militære myndigheter. Kuppet kom i stand med støtte fra enkelte tyske medhjelpere, knyttet til det tyske nasjonalsosialistiske partiets utenrikskontor som Quisling lenge hadde hatt et nært samarbeid med. Etter at Nygaardsvold-regjeringen hadde sagt nei til det tyske ultimatum, skal Hitler ha gitt signal om at Quisling kunne få sjansen.

Og den grep han sammen med sin medspiller ved den tyske Oslolegasjonen, Hans Wilhelm Scheidt. De utnyttet det informasjons-torrømsom som ble skapt ved den lovlige norske regjeringens taushet.

Stemming for forhandling

I mellomtiden hadde Stortinget kommet sammen til møte på Hamar. Her fikk representantene redegjørelser for det som hadde skjedd, at Danmark hadde kapi-

tulert, at Narvik, Trondheim, Bergen og andre viktige norske byer var på tyske hender. Begivenhetene virket lammende på mange av de norske politikerne, og stemmingen for å finne fram til en forhandlingsløsning med Tyskland grep om seg. Samtidig ba statsminister Nygaardsvold om avskjed for sin regjering.

Også i denne situasjonen bevarte stortingspresident Hambro fatningen. Han hadde overfor kong Haakon bestemt frakket regjeringskifte i den kritiske situasjonen landet var oppe i, og han gjorde dette klart for Stortinget. Han kunne også meddele at Kongen hadde nektet å godkjenne Nygaardsvolds avskjeds-søknad. Hambro fortalte at kong Haakon var i mot å forhandle med tyskerne, men at Kongen lojalt ville rette seg etter Stortingets beslutning.

Elverums-møtet

Stortinget rakk ikke å ta noen beslutninger på Hamar. Møtet ble hastig avbrutt i 19-tiden etter at det kom melding om at tyske styrker var på vei nordover for ta regjering og storting til fange. Ferden gikk derfor videre østover til Elverum der stortingsmøtet kunne settes på nytt. Der ble det vedtatt å utvide regjeringen med representanter fra de tre opposisjonspartiene Høyre, Venstre og Bondepartiet. Samtidig ble det oppnevnt en delegasjon sammensatt av representanter fra hver av de fire største stortingspartiene - med utenriksministeren som formann - for å forhandle med tyskerne om en fredelig løsning på konflikten. En henvendelse fra den tyske ministeren om slike forhandlinger var kommet tidligere på dagen.

Det viktigste som skjedde på Elverumsmøtet var at Stortinget ga regjeringen fullmakt til å «vareta rikets interesser og treffe de nødvendige avgjørelser så lenge Stortinget ikke var samlet». Det var stortingspresident Hambro som la fram forslaget om dette. Det ble ikke satt under votering, og mange har hevdet at fullmakten derfor ikke var gyldig. Men fullmakten var åpenbart et uttrykk for Stortingets vilje, og senere storting og høyesterett har slått fast at fullmakten hadde full gyldighet.

Sent på kvelden gikk stortingsrepresentantene fra hverandre etter å ha sunget første og siste vers av fedrelandssangen. Ingen visste at det ville gå over fem år før Stortinget kunne tre sammen igjen.

Mens Stortinget gjorde sine vedtak på Elverum samlet major Olav Helset en mer eller mindre tilfeldig sammensatt gruppe som forskanset seg bak en veisperring på Midtskogen, en halv mils vest for Elverum. Der ble den tyske avdelingen som skulle ta kongen og regjering til fange, stanset. Det skjedde kl. 2 om natten og avsluttet et høydramatisk og historisk døgn i norsk historie.

9. april var ikke bare militært, men også politisk den mest dramatiske dag i nyere norsk historie. Dramatikken startet da den tyske sendemannen Curt Brauer kl. 4.30 om morgenen meldte seg for utenriksminister Halvdan Koht på Victoria Terrasse. Der satt Koht sammen med regjeringens øvrige medlemmer for å drøfte situasjonen etter de illevarslende meldingene om at fremmede krigsskip trengte seg inn mot Oslo og andre norske byer.

Av Ivar Johansen, NTB

I skinnet fra et par stearinlys i det mørklagte værelset la sendemannen fram de tyske krav om norsk overgivelse. Han forlangte svar på stedet, men Koht svarte at et så viktig spørsmål måtte han forelegge for regjeringen.

Regjeringens svar var et klart avslag. Det ble gitt spontant og uten at regjeringen hadde full oversikt over situasjonen. Vi vil opprettholde vår selvstendighet, sa Koht til Brauer, som i følge Kohts berømte skildring av samtalen svarte: Da vil det bli kamp, og intet kan redde dere. - Kampen er alt i gang, repliserte Koht.

Regjeringen visste ikke på det tidspunkt at de tyske styrkene som skulle inntra Oslo samtidig med at sendemannen fremsatte sine krav, var stanset i Drøbak-sundet. Heller ikke Brauer hadde kjennskap til at den tyske planen hadde sviktet på dette avgjørende punkt.

Hambros initiativ

Etter initiativ fra stortingspresident Carl J. Hambro ble det bestemt at kongehuset, storting og regjering umiddelbart skulle dra til Hamar for å unngå å bli tatt til fange av tyskerne. Men i det kaoset som oppsto ga ikke regjeringen noen klar ordre om mobilisering. Selv om de fleste regjeringsmedlemmene mente de hadde vedtatt alminnelig mobilisering, kom det ingen slik ordre til de militære myndigheter. Regjeringen tenkte heller ikke på å benytte kringkastingen for å orientere befolkningen om at Norge var i krig. Ordet «krig» ble overhode ikke benyttet i noen av de proklamasjoner som kom fra regjeringen i de nærmeste dagene.

Det var nærmest ved en tilfældighet at den historiske begivenheten på Victoria Terrasse ble offentlig kjent. Det skyldtes en reporter fra NTB som var tilstede på Østbanen da toget med kongefamilien, storting og regjering sto klart for avgang til Hamar. Han fikk en samtale med utenriksminister Koht som fortalte om avslaget på det tyske ultimatum. Til slutt het det i NTBs referat: